

Het Groene blad

verschijnt eens per kwartaal

negenentwintigste jaargang
februari 2017

1

afdeling Eerbeek en omstreken

Colofon

Secretariaat	Weverweg 7, 6961 KM Eerbeek
Bankrekening	NLI 7RABO 0309230705 t.n.v. penningmeester IVN-Eerbeek e.o. te Eerbeek
	contributie leden: minimaal € 18,00 per jaar (opzegging schriftelijk bij secretariaat voor 1 november)

Redactie Het Groene Blad	Gerard Bosch	tel. 0313 652133
	Jan Groenhof	tel. 0575 561121

Kopij voor Het Groene Blad kan worden gestuurd naar:
Redactie Het Groene Blad
Weverweg 7
6961 KM Eerbeek
of e-mail:
redactie.hgb@gmail.com

Sluitingstijd kopij voor volgend nummer:

1 april 2017

Het Groene Blad is eveneens te lezen op de website van IVN-Eerbeek en omstreken: www.ivn-eerbeek.nl

Bijdragen aan Het Groene Blad van iedereen zijn welkom, mits ze zijn voorzien van naam en adres van de auteur. Publicatie vindt plaats als de inhoud in overeenstemming is met de doelstellingen van het IVN. De verantwoordelijkheid van de redactie beperkt zich tot het doen plaatsen van de aangeboden kopij. Alles uit dit blad mag worden overgenomen, mits met bronvermelding

Afdelingsbestuur

voorzitter	Jos Rouland	tel. 0313 652956
secretaris	Gerard Bosch	tel. 0313 652133
penningmeester	Gerrie den Besten	tel. 0313 654856
leden	Eric Klein Lebbink	tel. 055 5053684
	Herman Heskamp	tel. 0313 844895
	<vacant>	

Werkgroepen	Coördinator	Telefoon
Excursies	Sandra Omlo	0313 416747
Foto	Joop Gerretse	06 53674719
Jeugd	<vacant>	
Natuurtuin	Gerard Nijhof	055 5051939
Publiciteit	Gerard Bosch	0313 652133
Scholing	Herma Scherpenzeel	0313 619301
Venel	Jos Rouland	0313 652956

Voorkant

Leden van Venel met versterking aan de slag met het verwijderen van een dicht bladerdek uit de bedding van de Gravinnenbeek

foto Gerard Bosch

Het IVN wil de belangstelling voor natuur en milieu stimuleren en bevorderen. Met dat doel organiseren wij door het jaar heen diverse activiteiten. Voorbeelden daarvan zijn natuur excursies, lezingen en cursussen.

Het uitgeven van een afdelingsblad past in deze doelstelling. Bij onze afdeling heet dit blad *Het Groene Blad*. Het verschijnt ten minste vier keer per jaar en is bestemd voor onze leden en donateurs, die het gratis ontvangen.

Het Groene Blad bevat allereerst informatieve artikelen waarvan de inhoud gerelateerd is aan de activiteiten van het IVN. Daarnaast willen wij met persoonlijke ontboezemingen de beleving van de natuur dichterbij de lezer brengen.

Bijdragen aan ons blad zowel van leden als van donateurs zijn van harte welkom.

Lid worden?

Meld u aan via

www.ivn.nl/afdeling/eerbeek-eo/lid-worden

of ga naar www.ivn-eerbeek.nl en klik op tab:

‘Word lid’

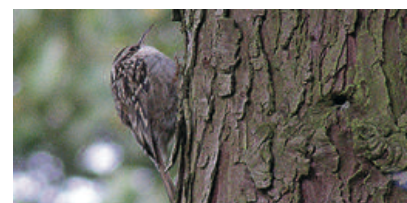
Het Groene blad

verschijnt eens per kwartaal

*negenentwintigste jaargang nr 1
februari 2017*

Inhoud

Redactioneel	4
Algemene ledenvergadering	5
Hedera helix (klimop)	6
Vierseizoenenwandeling van 17 november	7
Wilde plantencensus	7
Leden en donateurs	9
Vlinders in de herfst	9
Werkzaamheden in Gravinnebeek	10
2017: Jaar van de koekoek	12
Werkgroep Scholing; programma	14
Vlinders in de natuurtuin (4) - De Gaai	15
Agenda	16

Voor u ligt het eerste nummer van ons afdelingsblad. Zoals u ziet is ook deze 29ste jaargang weer in een andere basiskleur. Om te beginnen wensen wij al onze lezers voor het nog jonge jaar 2017 alle goeds. Wij hopen ook dit jaar ons blad weer 4 keer bij u op uw deurmat te laten neervallen. Om dit mogelijk te maken zijn we ook dan weer aangewezen op een groot aantal leden die ruim 75% van de bladen rondbrengen. Hierbij danken wij hen voor hun inzet.

Wie, zoals wij, zich bezig houdt met de natuur, moet daarbij rekening houden met allerlei verrassingen. Het weer speelt daarbij een belangrijke rol. De eerste dagen van het nieuwe jaar wekken de indruk dat de januarimaand minder zacht zal worden dan die van vorig jaar, wat overigens niets zegt over het weer in de rest van het jaar. Het enige wat we kunnen doen is afwachten en ons aanpassen.

Aan het begin van het jaar krijgen de leden weer de actuele ledenlijst toegestuurd. Dit is inmiddels gebeurd. Mutaties in het bestand van leden en donateurs worden vermeld in Het Groene Blad.

In dit nummer staat ook weer de uitnodiging voor de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering (ALV) en de agenda met de te behandelen onderwerpen. Ook nu weer is het bestuur op zoek naar nieuwe leden ter vervanging van de aftredende bestuursleden. Wie zichzelf, om welke reden dan ook, niet in de gelegenheid ziet om zitting te nemen, kan uiteraard iemand anders voordragen. Een kandidaat hoeft niet per se een van onze huidige leden te zijn. Het mag ook een van onze donateurs zijn of iemand die nog helemaal niet bij onze afdeling is aangesloten. Lees ook wat er over dit punt staat in de agenda voor deze ALV.

In plaats van de gebruikelijke Glühweinwandeling vond ter afsluiting van vorig jaar een eindejaarswandeling plaats waar 41 deelnemers aan meededen.

foto Gerard Bosch

In 1993 was er voor het laatst water te zien bij Kerstens molentje

Algemene ledenvergadering

Hierbij nodigen wij alle leden en donateurs uit om op maandag 6 maart 2017 de Algemene Ledenvergadering van onze afdeling bij te wonen.

Deze wordt gehouden in het Pater Dekkerhuis, H.A. Lorentzstraat 22, 6961 XL in Eerbeek.

De vergadering begint om 20.00 uur en zal naar verwachting om ca. 22.00 uur afgelopen zijn.

- 1 Opening door de voorzitter
- 2 Mededelingen
- 3 Bespreking van het verslag van de ALV van 14 maart 2016
- 4 Jaarverslag van de afdeling van 2016
- 5 Financieel jaarverslag 2016
- 6 Verslag van de kascommissie, decharge penningmeester en benoemen van een nieuwe kascommissie
- 7 Jaarplan en begroting van 2017
- 8 Mutaties in het bestuur
Gerard Bosch en Eric Klein Lebbink zijn aftredend en niet herkiesbaar. Het bestuur is dringend op zoek naar vervangers.
Op maandag 20 februari vindt een bestuursvergadering met aansluitend het coördinatoroverleg plaats in het BHV-gebouw aan de Kloosterstraat. Hier is iedereen van harte welkom die zich eens wil oriënteren om mogelijk een bestuursfunctie te vervullen.
Kandidaten kunnen zich daarna melden tot voor aanvang van de ledenvergadering. (Formeel behoort een melding vergezeld te gaan van 5 handtekeningen van leden die de kandidatuur ondersteunen.)
- 9 Harmoniseren contributie voor leden.
In het vorig nummer van Het Groene Blad is nogmaals aandacht besteed aan de wenselijkheid dat ieder lid eenzelfde bedrag aan contributie betaalt. Op dit moment betalen de "oude" leden per jaar € 18,00 en de "jonge" leden, die zich via het landelijk bureau hebben aangemeld, € 24,00.
Het bestuur stelt voor om de contributie voor alle leden met ingang van 1 januari 2018 vast te stellen op € 24,00.
- 10 Huldiging jubilarissen
- 11 Wat verder ter tafel komt

Pauze

- 12 Na de pauze presenteert Herman Heskamp een quiz waarin de natuur in de breedste zin van het woord een rol speelt

De stukken behorend bij de agendapunten 3, 4, 5 en 7 ontvangen leden per email. Donateurs kunnen deze opvragen bij de secretaris.

Hedera helix (klimop)

door Maria Bruggink

Waarom zou je een artikel over klimop schrijven? Iedereen kent hem immers wel en op het eerste gezicht is hij niet echt bijzonder. Maar daar vergist u zich in. Klimop is een heel nuttige plant. Ik wil vooral met dit artikel een pleidooi voor de klimop houden. Regelmatig zie ik dat mensen hem van de boom af rukken, omdat zij bang zijn dat hij de boom zou wurgen. Maar dat is een misverstand. Klimop wurgt bomen niet. Dat doet kamperfoelie, maar klimop niet. Het is doodzonde om klimop te verwijderen. Waarom kunt u hieronder lezen.

Hij neemt relatief weinig plek in en is als zodanig een mooie afscheiding van de tuin. Omdat hij hechtwortels heeft, hoeft u geen klimrek te plaatsen. Een oude eik in de tuin met een grote pluk klimop vormt een eldorado voor insecten en de boom heeft er geen nadeel van. Daarnaast is het een bijzonder nuttige plant. Hij bloeit als laatste vanaf september tot in december en is daarmee erg belangrijk voor bijen en andere insecten. Wanneer hij bloeit hoor je dan ook het zoemen van de vele insecten die er hun laatste kostje voor de winter halen. Na de bloei verschijnen er blauw zwarte bessen. Hoewel voor de mens licht giftig, eten de vogels deze met graagte op. Een bijkomend voordeel is dat hij heel het jaar groen blijft. Daarmee biedt hij jaarrond beschutting aan vogels en insecten. In het voorjaar bouwt menige vogel er zijn nestje in.

Klimop bloeit pas na enkele jaren. Je kunt dat zien omdat er dan bloeitakken aan komen met blad dat hartvormig is. Gewone bladeren zien er heel anders uit: zie foto. De bloemen vormen een scherm en zien er geel groen uit. Het is een erg makkelijke plant. Je kunt hem overal neer zetten. Hij gedijt op zure en kalkrijke grond, op natte of droge grond.

Ik hoop dat ik hiermee u heb kunnen overtuigen dat klimop beslist in de tuin thuis hoort. Met de klimop brengt u leven in de tuin. Misschien aarzelt u omdat de bessen giftig zijn. Bedenk wel dat dit voor meerdere planten geldt o.a. de buxus en taxus. U kunt uw kinderen erop wijzen bessen niet zomaar in de mond te stoppen. De allerkleinsten zult u in de gaten moeten houden, Maar omdat de bessen erg laat eraan komen, zullen zij op dat tijdstip niet meer zo gauw in de tuin zitten.

Het lichte blad is blad van een bloeitak; het donkere blad is blad van een gewone tak.

foto: Maria Bruggink

Vierseizoenenwandeling van 17 november

door Sandra Omlo

Die donderdag was de laatste vier seizoenwandeling met als thema: herfst.

Joop, Herman en ik hadden voorgewandeld. De weersverwachting voor donderdag was niet gunstig. We verwachtten niet veel publiek, dus had Joop vrij gekregen. Donderdag stonden 12 personen te popelen om op pad te gaan. Herman nam 7 personen mee en ik 5 paddenstoelenliefhebbers.

Er waren dit jaar weinig paddenstoelen door de eerdere extreme droogte. Daarna was er een vochtiger periode, maar deze werd weer gevolgd door nachtvorst. Er waren heel veel honingzwammen en gewone zwavelkopjes, maar ze zagen er vaak snotterig en bruin uit.

We hebben verder nog heel veel kleine mycena's en grotere paddenstoelen als goudvliesbundelzwam, nevelzwam en paarse schijnridderzwam gezien.

Het weer bleef goed. We genoten van de prachtige herfstkleuren!

Het aantal deelnemers van de 4 wandelingen was : 22/winter, 22/voorjaar, 21/zomer en 12/herfst.

Volgend jaar gaan we 4 keer wandelen in het Leusveld.

Elfenbankje

foto: Sandra Omlo

Elfenschermpje

foto: Sandra Omlo

Cursus Wilde Planten KNNV–Arnhem

De afdeling Arnhem van de KNNV organiseert al sinds meer dan twintig jaar jaarlijks een cursus Wilde Planten. Inmiddels hebben meer dan vijfhonderd mensen deze cursus gevolgd. Hoofddoel van de cursus is deelnemers te leren hoe ze met behulp van een flora zelf de naam van wilde planten kunnen vinden. Daarnaast komen ook andere onderwerpen aan bod zoals de bouw van planten, de voortplanting, de relatie met insecten en de systematiek. Verder is er ruimte voor bewondering en verwondering. De volgende cursus wordt gegeven in de periode begin april tot begin juni 2016.

De cursus omvat negen lessen op woensdagavond van 19.30 tot 22.00 uur en drie excursies op de zaterdagochtend. De lessen beginnen met een (meestal korte) inleiding. Daarna volgen praktische oefeningen in het zelf determineren van planten. Dat doen we in kleine groepjes met begeleiding van ervaren mensen. Bij de excursies bezoeken we plekken met een voor Nederland bijzonder rijke flora.

Praktische informatie

De cursusdata zijn: 5, 12 en 19 april, 3, 10, 17, 24 en 31 mei en 7 juni. De excursies zijn op 22 april, 20 mei en 3 juni.

De cursus wordt gegeven in de Thomas a Kempisschool, Thomas a Kempislaan 25, 6822, LR Arnhem.

De cursusprijs is €55 voor IVN- en KNNV-leden en €60 voor niet-leden. Daarbij is een reader bij inbegrepen.

Als flora gebruiken we de achtste druk van de KNNV-uitgave: "Veldgids Nederlandse Flora" van Henk Eggele. Verder zijn nodig een loep (vergroting 10x), en een spits pincet. De flora, kan via de cursus worden besteld.

Inlichtingen en aanmelding bij: Wil Wamelink 026-3643990 w.wamelink2@upcmail.nl
of bij Margriet Dernee 06-42564229 tussen 18.00 u. – 20.00 u. margrietdernee@upcmail.nl

Vlinders in de herfst

door Gerard Bosch.

Het laatste weekend van oktober en de dagen er om heen was het prachtig herfstweer. De temperatuur was van dien aard dat zich zelfs nog vlinders lieten zien. Op zaterdag 29 oktober zag ik een citroenvlinder rond een conifeer in de tuin vliegen. Deze vlinder overwintert als imago (volwassen vlinder) en had zijn rustplaats blijkbaar verlaten om nog even van het warme weer te genieten.

Twee dagen later, op maandag 31 oktober was het opnieuw (nog steeds) schitterend weer met een temperatuur van zo'n 15°. Geen wonder dat ik die middag weer vlinders zag vliegen. Bij een boswilg in mijn tuin ontdekte ik een bont zandoogje. Het duurde wel even voor dat ik zekerheid had, want de vallende blaadjes hadden mij al een paar keer op het verkeerde been gezet. Maar als zo'n blaadje zich niet alleen horizontaal maar ook omhoog beweegt terwijl er geen wind is, dan is het zaak wat nauwkeuriger te kijken. De manier van vliegen maakte het mij duidelijk: een bont zandoogje, dat zich enkele tellen later op een blad ging zonnen. Het was een exemplaar dat er nog tamelijk onbeschadigd uitzag. Veel voordeel zal het hem (of haar) niet brengen, want deze vlindersoort zal de winter niet overleven.

Terwijl ik in de tuin bezig was, werd ik enkele keren omcirkeld door een atalanta. Het zou kunnen zijn dat ik hem heb "wakker" gemaakt bij mijn tuinwerkzaamheden, maar ik heb geen idee waar hij zijn overwinteringsplaats had, of dat hij wel aan het overwinte-

ren was. De atalanta is eigenlijk een trekvlinder die in het najaar geacht wordt zuidwaarts te vertrekken. Om die reden werd deze soort tot voor kort ook niet tot onze inheemse vlinderfauna gerekend. Vanaf het begin van deze eeuw werden echter exemplaren gezien die in ons land overwinterden. Zodra een vlindersoort 10 jaar achtereen in ons land overwintert, wordt hij tot de inheemse soorten gerekend. En dat is sinds enkele jaren nu dus het geval met de atalanta. Soorten als de bekende distelvlinder en de nachtvlinder gamma-uil behoren echter nog steeds niet tot de Nederlandse vlinderfauna ook al zijn ze algemeen waar te nemen.

Het gamma-uiltje is een trekvlinder afkomstig uit het Middellandse zeegebied, die zowel overdag als 's nachts overdag actief is.

foto: Gerard Bosch

Leden en donateurs

Nieuwe lid:

Mieke de Haan

Eerbeek

Bedankt als lid:

Mirjam van de Vate

Eerbeek

Bedankt als donateur:

Kris van Opstal

Loenen

W.E.R. van Herwijnen

Brummen

Corrie de Groot

Rheden

Werkzaamheden in Gravinnebeek

door Jos Rouland

Een enthousiaste groep vrijwilligers is op woensdagmiddag 23 november begonnen met het zeer achterstallig onderhoud van de Gravinnebeek. Er bestond al een groep die sinds het najaar van 2015 is begonnen met het opschonen van de Eerbeekse Beek.

Uit deze groep is in feite ook de 'Gravinnebeekgroep' ontstaan. Egbert van Gessel (de coördinator van de Eerbeekse Beekgroep) en ik hebben daarom besloten de beide groepen samen te voegen. De totale groep bestaat uit 12 leden, aangevuld met 2 vluchtelingen uit Eritrea. Van deze 14 koene mannen en vrouwen werken er 10 in beide beken, 2 alleen in de Eerbeekse Beek en 2 alleen in de Gravinnebeek. Van deze groep werken er 8 (inclusief de beide vluchtelingen) ook in de Venel-groep, die zich op zaterdagochtenden bezighoudt met het knotten van wilgen (om de week).

Voor vrijwel iedereen was de woensdagmiddag geschikt. In principe werken we elke woensdag van 13 tot 16 uur. Soms werken we een middag in de Eerbeekse Beek en de andere keren in de Gravinnebeek. Na vier middagen is de Eerbeekse Beek vanaf de beide sprengenkoppen tot aan het Apeldoorns Kanaal opgeschoond, behalve het stuk van de Harderwijkerweg tot aan de Korenmolen. In dat gedeelte mogen wij van het Waterschap Valleij en IJssel niet werken.

De Eerbeekse Beek is een zogenaamde A-watgang waarvan het onderhoud door het Waterschap gebeurt. Een deel van de beek wordt onder verantwoordelijkheid van het Waterschap uitgevoerd door onze vrijwilligersgroep. De Gravinnebeek is een C-watgang waar het Waterschap niets aan doet. Of de eigenaar van de beek daar iets aan doet, is zijn zaak. Bij een B-watgang is de eigenaar verplicht de beek te onderhouden.

Op 23 november zijn we begonnen aan de Boshoffweg. Het voordeel hiervan is dat de beek daar droog staat, wat de werkzaamheden aanzienlijk vergemakkelijkt. Een deel van de groep ging aan de slag met het verwijderen van takken en bladeren en de overigen begonnen de humuslaag weg te graven. Eerlijk gezegd zonk de moed mij toch een beetje in de werkschoenen. De humuslaag is doordrenkt met fijne wortels en blijkt zo'n 30-40 cm dik te zijn. Toch hebben we die eerste middag enkele tientallen meters over een breedte van ongeveer 70 cm uitgegraven tot op een harde onderlaag.

De totale hoofdtak van de beek is ongeveer 1100 m lang. Het idee ontstond om de volgende keer te beginnen boven de waterval. Als het onverhoopt niet mocht lukken de beek stromend te krijgen, hebben we in ieder geval de 350 m tussen de Boshoffweg en de waterval niet voor niets uitgegraven. Helemaal bij de kop van de beek beginnen is geen optie omdat we dan steeds in het water staan. Het natte blad en humus is veel zwaarder dan het droge spul en bovendien zie je dan niet waar de harde onderlaag begint.

Zo zijn we de volgende keer begonnen boven de waterval alle takken en bladeren uit de beek te verwijderen. Tevens hebben we die middag ook hier weer een flinke sleuf humus weggegraven.

Intussen blijkt de Provincie Gelderland een subsidie voor 'Burgerbetrokkenheid bij natuur, groen en landschap' te verstrekken. Echter deze bedraagt maximaal 75% van de kosten (voor kosten tot maximaal € 5000,-. Voor hogere bedragen geldt zelfs een eigen bijdrage van 50%). Natuurlijk hebben wij als vrijwilligers hiervoor geen geld. We dragen bij met vrije tijd en energie.

Ik nam hierover contact op met Sander Bosman van Gemeente Brummen. Met hem, nog een medewerker van de gemeente en Egbert bezochten we de Gravinnebeek op maandagmiddag, 12 december. Sander vond ons initiatief zeer de moeite waard en verklaarde dat de gemeente in principe zorg zal dragen voor de ontbrekende 25%. Bij toeval ontmoetten we die middag bij het 'witte huisje' ook de heer Ton

Veger, echtgenoot van de eigenaresse van beek en landgoed, mevrouw Marieke Ruijgrok, beiden woonachtig in Leiden. Hij is ook erg enthousiast over onze plannen.

Om enig idee te krijgen over de kosten en de mogelijkheden, heb ik via het Waterschap contact gezocht met een aannemer (Wim van Mourik) die veel ervaring heeft met werkzaamheden in beken en sprengen. Met hem en Egbert liepen we op vrijdagochtend 16 december langs de beek en Van Mourik zag hier goede mogelijkheden om met een klein rupsvoertuig dat door de beek kan rijden, de humuslaag cm voor cm af te schrapen. Voor ons budget ziet hij kans om ruim 800 m uit te graven. Dat is ongeveer tot waar de beek erg diep ligt en hij de uitgegraven humus niet kan wegwerken. Iets verderop wordt de beek bovendien nat waardoor de werkzaamheden met de graafmachine lastig worden. Het laatste stuk van ongeveer 300 m zullen we dus met de hand moeten doen. De zijtakken laten we vooralsnog ongemoeid en ook de aansluiting op de Eerbeekse beek aan de andere kant van de Boshoffweg. Op vrijdag 23 december had ik de informatie voor alle bijlagen voor de subsidieaanvraag bij elkaar en kon alles aan de provincie toesturen. In afwachting op het antwoord hierop hebben we besloten om de

humuslaag in de beek verder te laten voor wat hij is en ons te richten op het verwijderen van takken en blad uit de beek, zodat de eventuele graafmachine door de beek kan rijden. Daarom zijn we ook bezig met het wegzagen van overhangende takken en van boompjes en struiken die in de beek of tegen het talud groeien. Hierdoor wordt het aanzicht door de beek al veel fraaier.

Op donderdagochtend, 5 januari, liep ik met Dennis Dorman van het Waterschap Vallei en IJssel en Egbert nogmaals langs de beek om advies en tips te krijgen. Hij constateerde dat we precies tot de juiste diepte de humuslaag hebben weggegraven. Zekerheid of de beek inderdaad voortdurend zal blijven stromen, kon hij niet geven. Hij twijfelt of er voldoende water in de directe omgeving van de beek aanwezig is. Bij voldoende regenval zal de beek wel stromen, maar in droge periodes, twijfelt hij eraan. Overigens vindt hij het gebied wel prachtig en hij zou graag zien dat de Gravinnebeek een A-watgang wordt, maar hij acht de kans hierop erg klein. Wat 'stroom-

opwaarts' groef hij een gat in de beek waarin toch al na enkele minuten water zichtbaar werd. Er is dus toch redelijke hoop dat het project gaat lukken.

De rest van dit voorjaar zullen we elke woensdagmiddag in de Gravinnebeek werken. Tot nu toe zijn we steeds met ongeveer 8 mensen hierbij actief. Het is best gezellig met zo'n enthousiaste groep in de natuur werkzaam te zijn. Halverwege de middag wordt er voor koffie/thee en koeken gezorgd om even de ruggen te rechten en van de voortgang te genieten.

Mochten er nog mensen zijn die enthousiast raken, geef je bij mij op of kom op woensdagmiddag om 13.00 uur naar het 'witte huisje' aan de Boshoffweg.

2017: Jaar van de koekoek

door Henk de Bruin

Vogelbescherming Nederland en Sovon Vogelonderzoek hebben het jaar 2017 uitgeroepen tot het "Jaar van de Koekoek". De Koekoek (*Cuculus canorus*) is een zomergast en dat betekent dat de vogel van april tot augustus in ons land verblijft. De eerste Koekoeken keren meestal in de tweede of derde week van de maand april terug in ons land. De hoofdmacht arriveert enkele weken later; rondom half mei. Daarom wordt wel eens gezegd dat de roep van het koekoeksmannetje de zomer aankondigt.

In Engeland is het eerste koekoeksgeluid zelfs een nationale instelling. Dit feit is zo belangrijk op de Britse kalender dat er zelfs ingezonden brieven in het dagblad The Times aan worden besteed.

Weer terug in Nederland verspreiden de koekoeken zich over het gehele land in vrijwel ieder soort biotoop. De Koekoek heeft wel een zekere voorkeur voor halfopen landschappen waar veel zangvogels voorkomen zoals parken, duinen, heidevelden, moerasgebieden, open bossen en open akkerland.

Broedparasitisme

In ons land is de Koekoek de enige vogel die zijn jongen groot laat brengen door pleegouders. Ondanks het feit dat de eerste Koekoeken al in april in ons land arriveren, maken de vogels pas in de tweede helft van de maand mei dagwerk van het opsporen van nesten van andere vogels. Zij stropen dan overal het landschap af, op zoek naar pleegouders voor hun koekoeksjongen. Deze gewoonte heet broedparasitisme. Zonder dit systeem zouden er minder koekoeken zijn. Het vrouwtje kan immers meer eieren leggen omdat het broeden en de verzorging van de jongen door andere vogels wordt overgenomen. Bekende waardvogels voor de Koekoek in Nederland zijn Kwikstaarten, Kleine Karekieten, Heggenmussen, Vinken, Gekraagde Roodstaarten, Graspiepers en Tuinfluiters. In de nesten van wel 40 andere vogelsoorten zijn koekoekseieren aangetroffen. Over de gehele wereld is van 77 andere vogelsoorten bekend dat zij eveneens broedparasieten zijn.

De Koekoek legt per seizoen 20 tot 25 eieren. Koekoeksvrouwtjes specialiseren zich op één type waardvogel, waarschijnlijk dezelfde soort waardoor zij zelf zijn grootgebracht. Zij leggen daarom eitjes die zo goed mogelijk lijken op de eitjes van de gastouders. Dit verschijnsel wordt ei-mimicry genoemd. Als de eitjes te veel afwijken, dan doorziet de waardvogel de truc en gooit hij of zij het vreemde ei uit het nest of zij verlaten het nest om ergens anders opnieuw te beginnen. De meeste waardvogels leggen hun ei vroeg in de morgen. Als de vogel 's middags van het nest is, legt de Koekoek, nadat zij eerst een ei van de pleegouders heeft verwijderd, haar ei er voor in de plaats. Zo kunnen Koekoeken wel 12 of 13 eieren over hun territorium verspreiden. De koekoekseieren komen na 12 á 13 dagen uit, sneller of even snel als die van de pleegouders. Het naakte jong wordt geboren met een gevoelige plek in zijn rug, zodat het alles wat dar tegenaan komt (eieren of jongen van zijn pleegouders) over de rand van het nest werkt. Zouden er toch jongen achterblijven, dan sterven die de hongerdood omdat de pleegouders zich concentreren op het opdringerige koekoeksjong.

De jonge Koekoek blijft drie weken in het nest en wordt door de pleegouders met insecten gevoerd. Als de jonge Koekoek uit het nest van de waardvogel is gegroeid wordt hij nog wel twee weken door zijn pleegouders gevoerd, tot het geheel zelfstandig is.

Lang geleden wist de Griekse filosoof Aristoteles (384 - 322 voor Christus) al dat een jonge Koekoek de jongen waarmee hij tot dusver heeft geleefd, uit het nest gooit. Toch heeft het nog geruime tijd geduurd voordat Edward Jenner in 1788 het gedrag van een koekoekskuiken voor het eerst in detail beschreef. In het tijdschrift van de Britse academie van wetenschappen beschreef Jenner hoe een pas uitgekomen koekoek de eieren en jongen van een heggenmus over de rand van het nest wipte. Dat dit geen toeval was, bewees Jenner met een mooi experiment. Hij legde het ei terug in het nest, waarop het koekoeksjong direct opnieuw begon aan zijn brute klus: ook dat ei verdween binnen een paar minuten over de rand van het nest.

Niet alle koekoeken zijn broedparasieten. Van de 140 soorten koekoeken op de wereld, broedt zestig procent gewoon de eigen eieren uit. Op grond van DNA-analyse is bekend dat de parasiterende koekoeksoorten later, als een aparte loot aan de stamboom van de koekoeken zijn ontstaan. Het is nog steeds een open vraag hoe en wanneer dat precies is begonnen.

Na het broedseizoen trekken de volwassen vogels al in

de zomer weg. Pas uitgevlogen jongen blijven nog tot in september. Daarna trekken zij eveneens weg, zonder hulp van hun ouders hun weg zoekend naar de winterkwartieren. De belangrijkste winterkwartieren liggen in tropisch Afrika en in Zuidoost-Azië. Het blijft een mysterie - hun ouders vertrokken immers al enkele weken eerder naar het zuiden - hoe deze jonge koekoeken weten wat hun eindbestemming is en welke route zij moeten volgen. Desondanks vliegen de jonge vogels uit zichzelf van hun geboortegrond in Europa naar tropisch Afrika of Zuidoost-Azië, waar zij de winter doorbrengen.

Overige kenmerken

Het geluid van de Koekoek kent iedereen want er is wellicht geen kenmerkender geluid dan dat van de Koekoek. Het monotone "koekoek-koekoek" is de bruiloftsroep van het mannetje. Maar let goed op: als twee Koekoeken tegen elkaar roepen hoor je soms ineens een luide roller, "bi-bi-bi....". Dat is het vrouwtje. De zang van het mannetje kent variaties en kan bij opwinding ook wel drielettergrepig zijn, zoals "koek-koek-oe". Van dichtbij hoor je soms tussen al het "koekoek-koekoek" door allerlei gorgelgeluiden. Het vrouwtje heeft een meer hinnikend gelach en laat soms een luide triller horen.

Dat geluid lijkt op de roep van een Dodaars. Beide vogels maken kuchende en benauwde geluiden als zij geïrriteerd zijn. De jongen van de Koekoek hebben een zeer hoge bedelroep.

De Koekoek is iets kleiner dan de Torenvalk. Volwassen exemplaren zijn voornamelijk grijs van kleur. Vrouwtjes en mannetjes zijn wat kleur betreft gelijk. Soms komen rossigbruin gestreepte vrouwtjes voor. Jonge Koekoeken zijn roestbruin van kleur, zwart gebandeerde onderzijde en hebben een witte vlek op de achterkop. Volwassen exemplaren lijken dankzij hun lange gevlekte staart, hun smalle spitse vleugels, de grijze bovenzijde en de zwartwit gebandeerde onderzijde op de Sperwer, de Torenvalk en de Nachtzwaluw. Ten opzichte van de roofvogels is de Koekoek echter gemakkelijk te onderscheiden door het ontbreken van de haaksnavel. De snavel van de Koekoek is vrij klein, iets gebogen en zwart van kleur met een gele basis.

In zit laat de Koekoek de vleugels afhangen. In de vlucht komen de vleugels van de Koekoek nauwelijks boven het lichaam uit. De gelijkenis met vooral het vrouwtje van de Sperwer gaat niet op vanwege de puntige vleugels en de lange staart van de Koekoek. Bovendien heeft de Sperwer een zeer karakteristieke jachtwijze, waarbij de vogel vaak op snelle en onbesuisde wijze langs en over hagen, door dichte en open

bossen of over open terrein vliegt. De Sperwer zweeft vaak in een cirkelvormige vlucht, met bij tussenpozen drie of vier vleugelslagen en duikt met gesloten vleugels.

Tot voor enkele jaren was de Koekoek in Nederland en België nog een vrij talrijke "broedvogel". Maar de aantallen zijn - net als in de rest van Europa - de laatste jaren hard achteruit gegaan. De teruggang wordt zeer waarschijnlijk door voedselgebrek veroorzaakt. Voordat ze wegtrekken eten de vogels meer dan gewoonlijk. Zij volgen daarbij een instinctieve drang, die op gang wordt gebracht door de biologische klok. Er zijn aanwijzingen dat de hoeveelheid vet die wordt opge-

slagen recht evenredig is met het vermoedelijke aantal uren dat de vogel moet kunnen vliegen zonder te rusten. Uit recentelijk onderzoek met koekoeken die van een zender zijn voorzien blijkt dat diverse vogels een probleem hebben met het "opvetten" voor de trek naar het zuiden. Een groot deel van de vogels had onvoldoende brandstof om de Sahara over te trekken. Als voedsel eet de Koekoek vooral rupsen. In tegenstelling tot de meeste andere vogels ook sterk behaarde soorten. Verder eten Koekoeken allerlei andere insecten, spinnen, duizendpoten en regenwormen. De teruggang van het aantal Koekoeken doet zich met name voor in de agrarische gebieden.

Werkgroep Scholing

PROGRAMMA 2017

Voor de eerste maanden van 2017 hebben we een aantal onderwerpen vastgelegd:

Donderdag 16 februari,

Lezing "Gelderland steengoed" door Herman Heskamp.

aanvang 19.30 uur in de Klaproos:

Nederland was een afvoerputje van erosiematerialen zoals zand en grind.

Vanaf 2,5 miljoen jaar geleden hebben rivieren uit het noorden, oosten en zuiden grote hoeveelheden materiaal afgezet in de delta die we nu Nederland noemen. Het ijs heeft grote delen van Gelderland gevormd, ongeveer 150.000 jaar geleden.

Het ontstaan van Nederland en de stuwwallen wordt uitgelegd in een presentatie. Na de pauze wordt nader ingegaan op het gesteente dat gevonden is in onze provincie. De besproken stenen worden uitgesteld, zodat ze bekeken kunnen worden.

Zaterdag 18 februari,

Excursie Herikhuizerveld

met aansluitend een bezoek aan het Gelders Geologisch Museum in Velp, Parkstraat 32

Start 9.45 uur op de parkeerplaats de Driesprong aan de Beekhuizenseweg.

De deelnemers uit Eerbeek e.o. vertrekken om 9.15 uur vanaf Herman's huis, 't Haagje 12. Hierna vertrekken we naar het Geologisch museum voor koffie/ thee en zelf meegebrachte lunch,

Kosten € 3.-.

Woensdag 22 maart,

lezing Bijen, door Arthur Ohm, voorzitter van de imkervereniging

Aanvang 19.30 uur in de Klaproos.

Meer data om alvast vrij te houden:

- **Zaterdag 8 april:** excursie "Blik onder water", verdere gegevens volgen nog.
- **Dinsdag 6 juni,** aanvang 19.00 uur, excursie Empese –en Tondense heide
- **Woensdag 14 juni,** aanvang 19.00 uur, excursie bestemmingsplan buitengebied Rheden. Verdere gegevens volgen.

Vogels in de natuurtuin (4) - De gaai

door Maria Bruggink

De gaai heeft over het algemeen niet een beste naam. Dat komt doordat hij in het broedseizoen jonge zangvogels en hun eieren eet. Jammer want het is een veelzijdige vogel. Hij is niet de enige die vogeltjes eet. In de natuur is het credo eten en gegeten worden. Er zijn wel meer rovers die zich aan jonge vogels tegoed doen.

De gaai is een standvogel. Hij laat zich in het najaar en de winter duidelijk zien. De meeste mensen herkennen hem wel: een forse vogel met een bruin-roze verenkleed en een lichtblauw vleugelveld. In de vlucht valt de witte stuit en zwarte staart op. Hij verradt zich het meest door zijn luide rauwe roep: schrèèk, schrèèk. Met deze alarmroep waarschuwt hij tegen indringers. Wanneer je dit hoort, zie je hem meestal wel ergens vliegen. Voor mij is het de aankondiging van de herfst. In dit seizoen en op het eind van de winter hoor je hem het meest. Tijdens het broedseizoen leidt hij een teruggetrokken bestaan. Wat veel mensen niet weten is dat hij ook kan zingen. Eenmaal heb ik dat in het vroege voorjaar gehoord. Het is moeilijk te beschrijven hoe dit klinkt, maar prachtig om te horen. Het is een zacht geluid dat uit fluittoontjes bestaat. Wanneer hij dit geluid laat horen is hij veel minder duidelijk te zien en moet je goed in het struikgewas of in de boom kijken. Daarnaast schijnt hij ook zijn aartsvijand de havik te imiteren. En niet alleen de havik maar ook andere vogels.

Hij broedt in loof- of naaldbos, maar ook in struwelen en tuinen; bij voorkeur waar oude eiken of beuken staan. En dat is niet voor niets. Eikels en beukenootjes zijn een onderdeel van zijn voedsel. Het nest bestaat uit takjes bekleed met plantenworteltjes en ligt niet hoger dan 6 meter boven de grond. Het vrouwtje broedt de 5-7 eieren uit. Deze lijken erg op die van de merel. Om de jongen te voeren rooft hij bij gelegenheid eieren en jonge (nest)vogels. De jonge vogels slaat hij met zijn snavel dood. Dit onder luid protest van de oudervogels. Tja, soms is de natuur wreed. Gaaien zijn alleseters. Zij eten hoofdzakelijk insecten maar ook

kikkers, muizen of hagedissen. In het najaar schakelt hij over op plantaardig voedsel zoals bessen, beukenootjes en vooral eikels. Van de eikels legt hij vaak een voorraadjie aan voor de winter. Dat gaat als volgt: hij verzamelt eerst de eikels door ze uit de boom te plukken. Dan stopt hij ze in de keelzak. Hij kan hier wel 12 eikels in herbergen. Vervolgens vliegt hij naar een geschikte plek waar hij ze begraaft. Dit doet hij door met de snavel een gaatje in de grond te boren en hier een eikel in te leggen. Het gaatje wordt met de snavel zorgvuldig toegedekt. Zo worden de eikels een voor een verstopt. Niet alle eikels vindt hij terug. Met het gevolg dat deze het volgend jaar ontkiemen.

Een andere bijzondere gewoonte van hem is dat hij zich insmeert met mierenzuur om ongedierte te doden. Daarbij drukt hij zich bij een mierenhoop tegen de grond en zet zijn veren op, waarop de mieren erop af komen en hem volspuiten met mierenzuur. Hij schijnt zelfs de mieren op te pakken en over zijn veren uit te strooien.

In de natuurtuin staan een aantal oude eiken. De gaai is hier dan ook het hele jaar door te vinden. Hij heeft hier alles wat hij nodig heeft: zomers insecten en muizen en in het najaar eikels. Ik zie ze vooral achter in de tuin. Een aantal jaren geleden kwamen daar dan ook veel jonge eikjes op. Waarschijnlijk had hij daar eikels verstopt en ze daarna niet meer opgegraven.

foto: heer Van Baalen

Retouradres: Weverweg 7, 6961 KM Eerbeek

Zaterdag 11 februari

Voorwandelen in Loenen

Aanvang: 9.00 uur
Eerste gids: Gerard Nijhof
Overige gidsen: Henk de Bruin, Mart Helle en Bert v.d. Saag

Zondag 12 februari

Publieksexcursie in Loenen

Thema: Sprengen en beken
Start: 14.00 uur
Locatie: De Groote Modderkolk, Loenen

Donderdag 16 februari

Eerste Vierseizoenenwandeling in Leusveld

Aanvang: 9.30 uur
Locatie: ingang landgoed aan Rhiendernsestraat,

Maandag 20 februari

Coördinatorenoverleg

Aanvang 20.00 uur
Locatie: BHV-gebouw, Kloosterstraat 21, Eerbeek

Maandag 6 maart

Algemene ledenvergadering (zie blz. 5)

Zaterdag 11 maart

Voorwandelen in Brummen

Aanvang: 9.00 uur
Eerste gids: Jan Groenhof
Overige gidsen: Jan Loonstra, Bert v.d. Saag en Mies Metselaar

Zondag 12 maart

Publieksexcursie in Groot Engelenburg

Thema: Sagen en legenden
Start: 19.00 uur
Locatie: De Vroolijke Frans, Knoevenoordstraat in Brummen

Zaterdag 8 april

Voorwandelen in Voosonden

Aanvang: 9.00 uur
Eerste gids: Joop Gerretse
Overige gidsen: Lambert Kouwenberg, Herman Heskamp, Aad van Leeuwen, en Mies Metselaar

Zondag 9 april

Publieksexcursie in Voorstonden

Thema: Vroege vogels
Start: 7.00 uur
Locatie: parkeerplaats aan Voorsterweg tegenover huis Voorstonden

Alle excursies duren ongeveer twee uur, tenzij anders aangegeven.